

השיעור השבועי



גליץ מס' 560

כתב וערך השיעור:

הרב דכיר פרץ שליט"א

הרב המקדש: הג"ר יוסף בן פורת שליט"א
ראש ישיבת אשרי האיש

ר"ת	יציאה	כניסה
20:21	19:33	18:44
20:18	19:32	18:42
20:20	19:33	18:44
20:19	19:32	18:43

נצבים וילך | כ"ג אלול תשפ"ו

ראש השנה שחל בשבת

לא תוקעים בשופר בר"ה שחל בשבת. נענוע לולב בכותל. זמן התשליך כשר"ה חל בשבת. איסור הכניסה להר הבית. בחירת רבני ערים ראויים. אם אפשר לסמוך על העירוב בארץ ובחו"ל. בזכות לימוד התורה של הבעלי בתים ובחורי הישיבות קורים ניסים ונפלאות לחיילים

לגבוה. או מהנאמר "והקרבתם", שבמקום שמקריבים תוקעים]. אבל ידוע שכאשר הבבלי והירושלמי חולקים, הלכה כהבבלי שבלול בכל, ואם כן מה שלא תוקעים בשופר בשבת, זו גזירה מדרבנן.

מאי שנא מברית

ג. שואלים, כשעושים ברית מילה בשבת, לא גוזרים שמא יקח המוהל או אבי הבן את הסכין וילך לבקי וישאל אותו מתי מברכים "להכניסו", מתי מברכים "על המילה", מתי מברכים "שהחיינו". יש בזה חילוקי מנהגים של ספרדים ואשכנזים, ויש ספרדים שרגילים לעשות כמו האשכנזים... מנהגנו לברך קודם "להכניסו", ואחר כך המוהל מברך "על המילה", ואחר כך מברכים "שהחיינו". והאשכנזים משאירים את שתי הברכות "להכניסו" ו"שהחיינו" אחר החיתוך. או שילך לבקי - כגון המוהל הרב אורן - וישאל אותו איך לחתוך, איך לעשות פריעה, ואם לעשות את המילה והפריעה ביחד, ויטלטל את הסכין ד' אמות ברשות הרבים. ולמה לגבי ברית לא גזרו כמו בתקיעת שופר בשבת? ומתרגמים, שלגבי ברית מילה לא גזרו על אדם פרטי, אבל על דבר של ציבור גזרו, וכיון שבציבור כולם חייבים לשמוע קול שופר, ובהולים על מצוה זו, גזרו שמא יטלטלנו, מה שאין כן בברית מילה שאת המצוה מקיים רק האבא, או המוהל, לא גזרו. וכן כתב הר"ן (ר"ה ת. ד"ה שמא יעבירו).

גזירה במקומה עומדת

ד. עוד הקשו, לפי דברי הפוסקים שהיום בימינו אין רשות הרבים דאורייתא, וכל המקומות בגדר כרמלית דרבנן, מדוע גוזרים שמא יטלטל

שלא כל אחד יפרוץ דרך לעצמו. שימשיך לעשות עוד כהנה וכהנה, יגדיל תורה ויאדיר, ועוד יפוצו מעיינותיו חוצה.

בהלוויה של מרן האבא זצ"ל היו כמיליון איש, כל עם ישראל, חילונים ודתיים, כיפות סרוגות וכיפות לבנות, חסידים וליטאים, מי שהיה בהלוויה ראה את הציבור הרחב והמגוון שהיה שם, מיליון איש! מגיע יום השנה של מרן ורוצים לעשות לו אזכרה מרכזית בבניי האומה כפי שצריך, כפי היאה לכבודו. פתאום היועצת המשפטית מיארה, מוציאה חוות דעת משפטית, שאסור לעשות עצרת לכבודו של מרן. גם התאריך של רבין סמוך לבחירות, ועליו לא אוסרים לעשות עצרת, כי זה שייך לשמאל, אבל על מרן גדול הדורות שהיה איש תורני, לא איש פוליטי כמו רבין, מוציאה חוות דעת השבוע שאסור לעשות עצרת לפני בחירות. הקב"ה הוא יתן לה את המכה שלה, היא מתעסקת עם מרן גדול הדורות, את מתעסקת אתו? ה' יעזור שהיא תקבל את המכה שלה מהקב"ה.

יקח את השופר וישאל את הרב איך עושים תרועה, יש שעושים לו לו: כמו העיראקים, ויש שעושים טו טו: טו. וכדאי לעשות שניהם לצאת ידי חובת כולם. או שישאל איך מברכים, "לשמוע קול שופר", או "לתקוע בשופר", האם המצוה בשמיעה או בתקיעה. בשבוע שעבר כל השיעור היה על הנושא הזה.

תקיעת שופר בשבת

א. במשנה ראש השנה (כט:): יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים, אבל לא במדינה. דהיינו שבזמן בית המקדש היו תוקעים בשופר אפילו בשבת, אבל בכל העולם לא היו תוקעים. ובגמרא (שם) דרשו, כתוב אחד אומר "שבתון זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), וכתוב אחד אומר "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט, א), כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות בחול. אמר רבא, אילו היה אסור מדאורייתא לתקוע בשופר בשבת, איך היו תוקעים במקדש? ועוד, שהרי תקיעת שופר איננה מלאכה האסורה מן התורה, דתנא דבי שמואל, "כל מלאכת עבדה לא תעשו" (במדבר כט, א) - יצאה תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה ואינה מלאכה. אלא אמר רבא, מדאורייתא מישרא שרי, ורבנן הוא דגזרו ביה, כדרבה. דאמר רבה: הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד², ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דלולב, והיינו טעמא דמגילה. משמע מדברי הבבלי, שלא תוקעים בשופר בשבת משום גזירה דרבנן.

דעת הירושלמי

ב. אמנם מפשטות דברי הירושלמי (ר"ה פ"ד ה"א) משמע שהדרשה מהפסוק "זכרון תרועה" היא דרשה גמורה, והאיסור לתקוע בשופר בשבת הוא מדאורייתא [א.ה. ומבואר בירושלמי (שם), שמה שתוקעים במקדש, זו גזירת הכתוב, "באחד לחודש יהיה לכם שבתון" (ויקרא כג, כד), לכם ולא

¹ מדברי הרב יוסף בן פורת שליט"א: מורנו ורבנו, ממשיך דרכו של מרן זצ"ל, ללא חת וללא מורא. יש הרבה רבנים שהציוו "לא תגורו מפני איש" (דברים א, יז) גדול עליהם, והם מפחדים, אבל יאמר לזכות מורנו ורבנו מרן הראשון לציון שליט"א, אף שקיבל הרבה על הראש מגורמים משפטיים ומפלגתיים רשעים, הוא מורה בדרך האמת לכל הדור כולו, בודדים הם אשר אומץ רוחם ללכת בדרך האמת למרות המתנגדים. ורבנו שליט"א דיבר פעמים רבות שאסור באיסור חמור לעלות להר הבית, והולכים אנשים ועושים ישיבה בהר הבית. אמרתי מקודם, עדיף שילכו לספר בעיר העתיקה ויגלחו בתער את הזקן והפאות, יעברו עבירה, אבל לפחות לא יהיה חילול ה', עד כדי כך. ומרן ממשיך בהרצת התורה כדרך מרן אביו קודש הקדשים, לכל מקום בארץ ובעולם כבוד מרן שליט"א מגיע, ומאיר את הדרך לכל העולם, בלי הבדלי עדות ומועמדות, "בתוך עמי אנכי יושבת" (מלכים ב, ג), מקושר ומחובר לכולם. אשרי הדור שככה לו. לא נותר לי אלא לתת ברכת כהן למורנו ורבנו, שה' יתברך יתן לו כוח ועוצמה להמשיך להדריך ולהורות בעוז ובעוצמה, ויזכה לקבל פני משיח צדקנו. אמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לראש הישיבה הגאון רבי יוסף צבי בן פורת, ה' ישמר, בן פורת יוסף, אני מכיר אותו כבר שנים, היה מקורב למרן האבא זצ"ל, ועושה הרבה הרבה לעולם התשובה, מחזק את בעלי התשובה ומדריך אותם,

את השופר, הרי זה אסור מדרבנן, וכי גוזרים גזירה לגזירה? צריך לתרץ שגזרה במקומה עומדת, ואין בית דין רשאי לבטל דברי בית דין חברו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמניין (עדות פ"א מ"ה), וכיון שבזמן התלמוד גזרו, אנחנו לא יכולים לבטל. בפרט שזה לא פשוט שיש לנו היום כרמלית דרבנן, ויש הרבה פוסקים שאומרים שגם היום יש לנו רשות הרבים דאורייתא. ובשלחן ערוך (סי' שמה ס"ז) כתב: איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה - שמונה מטר כולל שתי המדרכות והכביש - ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער, ואין דלתותיו נעולות בלילה (טור), הוי רשות הרבים. ויש אומרים שכל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים. ע"כ. לפי היש אומרים, רוב ככל הרחובות בעולם לא עוברים בהם ששים ריבוא בכל יום, ודינם ככרמלית. אך כלל ידוע הוא, סתם ויש הלכה כסתם, ולפי הסתם, רחובות שהם רחבים ט"ז אמה, נחשבים רשות הרבים דאורייתא, ויש רחובות רבים כאלה (ראה עוד להלן אותיות י"ד).

תקיעת שופר בירושלים

ה. בשנים תרס"ה, תרס"ו - לפני כ-120 שנה - היו שנתיים שחל ראש השנה בשבת, שנה אחרי שנה³. ואז היה רבי עקיבא יוסף שליזינגר, שחיבר את הספר לב העיברי, והיה בעל מרץ ותקיף - היה גאון, כי תקיף שהוא לא גאון לא שווה - והוא חידש על פי דברי המשנה שהיו תוקעים במקדש אבל לא במדינה, שלא דוקא במקדש והוא הדין לירושלים, ואם כך אפילו בזמן הזה שחרב בית המקדש, בירושלים תוקעים בשופר גם ב"ה שחל בשבת. וכמו לגבי נטילת ארבעת המינים בכל ימי סוכות, יש אומרים בדעת הרמב"ם (בפירוש המשניות פ"ג דסוכה) שבמקדש ובירושלים מקיים בכל שבעת הימים מצוה מדאורייתא, שנאמר "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, טו).⁴ ואמר רבי עקיבא יוסף שליזינגר, שהוא הדין לגבי תקיעת שופר. עשה תעמולה גדולה לתקוע בירושלים בשבת של ר"ה, ופרסם שורה של מאמרים על כך במאסף התורני תל תלפיות שהופיע בהונגריה

³ זה לא מצוי, אבל כך היה. אומרים שגם חרבן בית המקדש הראשון וגם חרבן בית המקדש השני היו בשנה שראש השנה חל בשבת, ולא תקעו בשופר ביום הראשון שהוא דינא קשיא, ולכן היה דין קשה בעולם, ויש עוד דוגמאות לכך.

⁴ היו כמה רבנים שהקפידו על כך, וגם מרן זצ"ל מתחילה היה נוהג ללכת לכותל המערבי ולנענע שם לולב. לפני מלחמת ששת הימים לא היתה אפשרות להגיע לכותל, אבל החל מסוכות תשכ"ח היה מגיע בכל שנה לכותל לנענע שם לולב, לכל ארבעת הצדדים, למעלה ולמטה, כי הכותל הוא בודאי העיר העתיקה. גם הגר"ש אלישיב עד שנותיו האחרונות היה מגיע לכותל לנענע לולב. אבל בשנותיו האחרונות מרן חזר בו (בחזו"ע סוכות ע"מ שלח), וכתב שאין זה מוכרח בדעת הרמב"ם, וכדברי להקת אחרונים שבכל מקום הוא מדרבנן.

⁵ לרבי עקיבא איגר (דרוש וחדוש מערכה ח) התקוע בשופר ב"ה שחל בשבת בדיעבד יצא, ולדבריו לא יחזור לבדן "שהחיינו" ביום השני. אבל יש חולקים. והרב פראנק בהר צבי (תאו"ח ח"ב סי' פח) האריך לפלפל בדברי רבי עקיבא איגר.

⁶ נפטר למעלה מגיל מאה, היה גאון עצום, הכרנו אותו, היה גר ליד ישיבת חברון בגאולה, והיה אוהב את מרן. חיבר את האנציקלופדיה התלמודית, והמשיכו אחריו.

⁷ היה אחד שרצו למנות אותו לרב ראשי לעיר אחת, ומרן לא הסכים למנותו בשום פנים ואופן. הרב רחמים לוי ע"ה הביא אותו למרן בהפתעה, נכנס למרן ואמר לו: כבוד הרב, הבאתי את פלוני. ומרן אמר: שלא יכנס לפה, וכי הוא יישב על כסאו של הגאון רבי שמואל סלנט שהיה מגדולי הדור? ... מרן קיים "לא תגורו מפני איש". הגאון רבי דוד כהן ראש ישיבת חברון הוא נין של הרב פראנק, וכאב לו שאותו רב ישב על כסאו של זקנו הרב פראנק, שהיה גאון עולם, כניכר מספריו. מרן נהג נשיאותו ברמה, "זרוק מרה בתלמידים" (כתובות קג), ולא פחד. ראש עיריית ירושלים בזמנו אמר למרן, אם תסכים איתי אעשה לך כך וכך, והציע הצעות טובות. אבל מרן לא רצה ואמר, מה אתה קונה אותי בדברים כאלו, ועמד על שלו. אחר שמרן הסתלק מן העולם אחרים עשו מה שעשו.

צריך למנות רב עיר תלמיד חכם, בקי בהלכה וגדול בתורה, שקוע בלימוד ונוהג ביראה. ב"ה כל הרבנים שמינו לאחרונה ראויים ותלמידי חכמים. הרב של אילת למד במרכז הרב וגם בפורת יוסף אצל חכם בן ציון אבא שאול, וידוע תורה והלכות, כשאני מגיע לאילת הוא מדבר איתי בהלכה ואני רואה שהוא בקי בפוסקים וגם בספרי מרן.

בשנים תרס"ד ותרס"ה, כי ירושלים תמיד יש לה אותה המעלה שלא גזרו בה 'שמא יעברינו', וכמה רבנים השיגוהו לנכון באותו מאסף. הצעתו היתה להתקבץ בבית כנסת רבן יוחנן בן זכאי או בחורבת רבי יהודה החסיד, עם בתי הדינים של האשכנזים והספרדים, בפני בית דין, ולתקוע שם בשופר. אלא שהיתה התנגדות עצומה מצד הממונים והכוללים, ולא נתנו לו להפיק רצונו. אגב, בירושלים ריננו אז שהוא עשה מעשה, השכים בבוקר, סגר את חלונות הבית, ותקע בראש השנה שחל בשבת⁵. הוא טען שהסכים אותו רבה של ירושלים בזמנו הגאון רבי שמואל סלנט - היה גאון עצום, וזה היה לעת זקנתו - והיה בלגן בירושלים. כמה אחרונים דיברו בזה. הרב שלמה יוסף זיין⁶ בספר המועדים בהלכה (ראש השנה פ"ד, עמ' סב) הביא את הסיפור על הרב שליזינגר. אבל שלא ישמעו כמה אחדים שאוהבים לחדש, 'עושה חדשות בעל מלחמות'... עם כל הכבוד לרב בעל לב העיברי, היה ויכוח בדעת הגר"ש סלנט⁷, הוציאו התנגדות בשמו, ואחר כך טען שדיבר אתו ולא התנגד. היה בלגן בירושלים. אבל ב"ה היום אין בלגן, ולהלכה ולמעשה, בודאי כולם נוהגים שלא תוקעים בשופר ב"ה שחל בשבת, וזו ברכה לבטלה, ורק בדיעבד אם תקע ובירך "שהחיינו", לא יברך ביום השני (ע"ע בחזו"ע י"ג עמ' קסה, יחו"ד ח"ו סי' ר"ג אות ז, ובילקו"י י"ג עמ' תסה).

מקור התשל"ך

ו. בשנה שחל ראש השנה בשבת, בחלק מקומות עושים את התשל"ך ביום הראשון, ובחלק מקומות ביום השני. קודם כל, מה המקור של התשל"ך שלוקחים את העבירות ומשליכים אותן לנהר? זה לא כתוב בגמרא או בראשונים, והראשון שהזכיר כן הוא במנהגי מהר"ל (הלי ר"ה סי' ט, הובא ברמ"א סי' תקפ"ג ס"ב) - אבי מנהגי האשכנזים - וכתב, שמה שנוהגים ללכת בראש השנה אחר הסעודה אצל ימים ונהרות להשליך במצולות ים כל חטאתינו, משום שמובא במדרש (תנחומא פר' וירא אות כב), שכאשר אברהם אבינו הלך עם יצחק להר המוריה⁸, השטן נעשה כמו נהר לעכב אותו מן העקידה - ידע

⁸ כל גדולי הדור אוסרים להיכנס להר הבית, איזה חוצפה יש לאלה שנכנסים. דיברתי על כך כמה פעמים, אין בן גביר עולה להר הבית, כל גדולי הדור, הסתייפלר, הרב שך, הרב אלישיב, הרב אורבך, מרן, חכם בן ציון, הרב פיינשטיין, הרב אברמסקי, רבי עזרא עטייה, כולם אוסרים. ומה הכוח של הרב שלך שמתיר, האם הוא מגיע לגדלות של הרב פיינשטיין, האם הוא מגיע לגדלות של רבי שלמה זלמן, עם כל הכבוד, אסור להיות תמימים, כותב הגאון החזון איש (ח"ב סי' קלג) שלדעת מי הם גדולי תורה האמיתיים, אלו גופי תורה. אסור לדבר על רבנים, אבל רבנים שתפקידם להזהיר את הציבור, יכולים לומר שהמתירים לא הגיעו לקרסוליים של כל גדולי הדור שאסרו. כשהייתי ברמת שלמה, מסרתי שם שיעור בנושא אחר, ופתאום אברך ספרדי אחד שהיה בריא קפץ ואמר, הרב, למה אסור לעלות להר הבית? אפשר להסביר לו, אבל בשביל מה מתווכח, ככה עשו גדולי הדור וגמורו, תתרגל לשמוע לגדולי הדור. הוא לא מתבייש, נכנס בריש גלי בלבוש חרדי להר הבית. אוי ואבוי לאלה שנכנסים, הם יענשו על זה, יש על כך חיוב כרת, ה' ירחם. פעם ישבתי באיזה כנס, וישב לידי רב אחד עם המבורג ופראק, שאלתי מי זה, ואמרו פלוני. פניתי אליו ושאלתי, איך אתה מתיר להיכנס להר הבית? אמר, כן! אמרתי, מה הכוח שלך יותר מכל הגדולים ביחד, הרב אורבך, הרב אלישיב, מרן ועוד ועוד? אמר, צריך להראות ריבונות על הר הבית. אבל בשביל זה מותר לעבור על כרת? הרב קוק כותב בספרו (באגרותיו ח"ב סימן רפה ובשו"ת מפשטי כהן ענני א"י סי' צו), שבשביל הסברה להראות ריבונות לא מתירים איסור כרת. והוא חסיד של הרב קוק. אמר: לא, לא! וחזר על דבריו בכעס. הם עושים טעות ומכשילים את הרבים, מגיעים אנשים מאמריקה ורואים אנשים דתיים עם חליפה שנכנסים להר הבית, וחושבים שאם הם נכנסים אז מותר, ונכנסים בלי טבילה ובלי שום דבר, באה הכלה עם כל השושבינים והקרובים, הצלם והצלמות, וכולם נכנסים, וכי טבלו במקוה? איזה מכשול. אלה שבאים מאמריקה קשה להסביר להם את ההלכה, כי לא מבנים עברית. ותמיד אני אומר להם שילמדו עברית - גם את זה קשה להם להבין... - כי אי אפשר ללמוד את התורה שלנו בלי לדעת עברית, אין באנגלית שו"ת שאגת אריה, נודע ביהודה, חתם סופר, יביע אומר. אדם שלא לומד יביע אומר חסר לו משהו בתורה, כי התורה של מרן היא תורה שלמה. ואלה שנכנסים עוונם יישאו, יתנו את הדין על כך, ועל עצם זה שעושים נגד גדולי ישראל. זה חמור מאוד, חינוכו אותו להתבטל לגדולי הדור שיועדים את כל התורה, מרן זצ"ל בגיל חמש עשרה סיים את כל הש"ס - 2,711 דפים, עם תוספות, ובפעם השניה סיים בגיל 19, וידע את כל התורה, ראשונים ואחרונים, תראה את

שהזכות הזו תעמוד לבניו לדורי דורות - וכשהנהר הגיע לצווארו אמר "הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש" (תהלים סט, ב), מיד גער הקב"ה בשטן ויבש הנהר ועמדו ביבשה. וכיון שרוצים להזכיר את מסירות הנפש של אברהם אבינו בעקידה, עושים תשל"ך.⁹

תשל"ך בשנה זו

ז. בדרך כלל עושים תשל"ך ביום הראשון של ראש השנה, כי זריזים מקדימים למצוות, וכתב הפרי מגדים (סי' תקפ"ג מש"ו סק"ג, וא"א סק"ה): וראיתי בקצת מקומות כשחל יום ראשון בשבת, הולכים ביום שני, ואפשר שהנהר חוץ לעיר, ומשום הוצאה שנושאים ספרים וכדומה - כי מי יכול לומר בעל פה את כל הנוסח של הזהר, תיקונא תליתאה, תיקונא רביעאה... הולכים ביום שני. אך בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' מב) - היה לפני כ-300 שנה - כתב: לא ידעתי חשש נדנוד איסור בזה, אפילו אם הנהר הוא במקום שאסור לטלטל ביום השבת, מה בכך, לא ישאו אצלם כלום. והאריך בדבר להתיר. כיום איך אפשר שלא יטלטלו את הסיידור, אולי יאמרו רק "מי אל כמוך", אבל לא כולם ישמעו, לכן בחו"ל שבהרבה מקומות אין עירוב, כמו אוסטריה, לא יעשו תשל"ך בשבת, אלא ביום השני. הן אמת שלגבי ברכת האילנות בשבת אנחנו לא גוזרים שמא יטלטל, ומרן זצ"ל בעצמו בירך כמה פעמים ברכת האילנות בשבת. כי ברכת האילנות היא קצרה, ולכן לא חוששים, מה שאין כן בתשל"ך, שאנשים לא יוותרו על הזהר שהוא עיקר התשל"ך, ויקחו את הסיידור. ואין זו גזרה מדעתנו, אלא כי המכשול מצוי. אבל כאן בארץ שכמעט בכל המקומות יש עירוב¹⁰, אין לחוש שיטלטלו את הסיידורים, ויכולים לעשות את התשל"ך בשבת.

עירוב בחו"ל

ח. בשנים האחרונות בזכות מרן זצ"ל השתנה המצב בכמה מקומות בחו"ל. למשל רחוב 'אושן פארקווי' באמריקה, יש בו הרבה נתיבים, וטוענים שעוברים שם מאות אלף אנשים בכל יום, והאמת שמי שמגיע לשם רואה שעוברות שם מכוניות רבות כל הזמן. גם בצרפת יש רחוב שנקרא 'שאנז אליזה', ועוברות שם מכוניות רבות כל הזמן, ויום ולילה לא ישבותו (בראשית ח, כב), ונראה שעוברים שם שש מאות אלף אנשים בכל יום, וכמובן שיש במקומות הללו ט"ז אמה. נמצא שלכולי עלמא נחשבים רשות הרבים דאורייתא, וזוהי לא מועיל עירוב חוט, ורק בכרמלית מועיל (ש"ע סי' שסד ס"ב). בא האדמו"ר מאונגוואר בעל ספר משנה הלכות, העמיד מיישהו ב'אושן פארקווי' עם שלחן וכסא, וספר את המכוניות שעוברות שם ביום, ואמר שלא עוברים שם שש מאות אלף אנשים, ופרסם להתיר

התשובות שלו באבן העזר, חושן משפט, אורח חיים, יורה דעה, כל תשובה שכותב, 'מורי ועד גמירא'. איך אפשר לעשות נגד גדולי הדור? בראש ובראשונה צריך להתבטל אליהם, ואם אתה לא מבין, "אתי תלין משוגתי" (איוב יט, ד).

⁹ יש שהולכים לנהר שיש בו דגים (עיין דרכי משה תקפ"ג, ב. לבוש תקצ"ו, א. של"ה מס' ר"ה פרק נד מצוה אות כג בהגדה. טעמי המנהגים עניני ר"ה אות תשכ"ד בקו' אחרון אות לו). וכמנענעים את שולי מעיל (א"ד תקצ"ו, ג. כה"ח תקפ"ג, ל. ועוד). מספרים על אחד הגדולים שעשה תשל"ך וניער את מעילו, ובא תלמיד והתחיל לאסוף, ואמר, העבירות של כבודו זה מצוות בשביל... וכל זה לסבר את האוזן, וכי על ידי הענווה משל"ך את העבירות?! יש דין ויש דיין, ועל ידי שעושה תשובה מאהבה העוונות נהפכות לזכויות (יומא פא).

¹⁰ למשל בירושלים, היו כאן כמה רבנים, הרב משאש ועוד, שדאגו שיהיה עירוב טוב, יש מחלקה מיוחדת שאחראית על העירוב, ומסתובבים כל יום ששי בצהרים ובודקים.

בעיר אחת היו שני מתמודדים, ונבחרו בקולות זהים, אחד לא חזק, יודע קיצורי הלכות, הלוא ילקוט יוסף... ואחד תלמיד חכם שיודע לדרוש ולדבר, מלא וגדוש, ומרן היה אוהב אותו. לפני כמעט שלשים שנה מרן הגיע לחתונה שלו, באמצע החתונה הפסיקו, הביאו למרן רמקול, והתחיל להמטיר ברכות על החתן, היתה לו זכות שמרן בירך אותו. עשו שם בחירות חוזרות, בתענית אסתר נסעתי לעיר הזו כדי לשכנע את הגוף הבוחר, וצריך לדבר הרבה, אבל בצום הפה מתייבש וקשה לדבר. זה היה צום מוקדם, טלפנתי לאורן וביקשתי ממנו שישגי לי סנדקאות, אף פעם לא מבקשים בשביל עצמם, אבל כאן ביקשתי, ומצא לי סנדקאות בדרך לבית שמש. המוהל היה שם, האמא והסבתא יושבות על הספה, האבא "קדקד

שם לעשות עירוב. קמו כנגדו רבנים, גם אשכנזים וגם ספרדים, ואמרו, לא יתכן, ודאי שזה רשות הרבים דאורייתא! הוא עשה חשבון שבכל מכוניות יש שנים, אבל אולי יש בה חמשה או עשרה, ובזמנו היה רעש. אני הייתי צריך לנסוע לניו יורק בשביל הישיבה, ומרן קרא לי ואמר: תלך לאדמו"ר ותשמע ממנו מה הנימוקים שלו, כי לוחצים עלי לכתוב מכתב בעד העירוב, ואני רוצה לשמוע. האדמו"ר היה גר באמריקה, ואחר כך עבר לרמות. הלכתי אליו, כיבד מאוד את מרן, ואמר לי את הנימוקים, אמרתי שלא מסתבר שלא עוברים שם שש מאות אלף, אבל הביא עוד צירופים. חזרתי לארץ ואמרתי למרן שהוא התיר בגלל אותן סיבות, ומרן הסכים וכתב מכתב לתושבי ניו יורק - בעיקר חלאפים - שמי שקשה לו להימנע מלטלטל, ועלול להיכשל, יסמוך על העירוב, אבל אנחנו בני תורה מחמירים.

מרן החמיר

ט. מרן בעצמו לא סמך על העירוב, גם בארץ וגם בחו"ל, ויותר מזה, כשהיינו בחו"ל מרן היה מחמיר ומוציא את השעון. באור לציון ח"ב (עמ' ר) כתב שיש בשעון איסור טלטול, אבל חולקים עליו, כי שעון הוא דרך לבישה, וכשם שלובשים בגד עונדים את השעון, וזה לא טלטול (עיין יבי"א ח"ט חאו"ח סי' קח אות קמה). ובכל זאת מרן היה מחמיר על עצמו. וגם את הכיפה היה מחמיר להוציא מתחת למצנפת, אף שמן הדין מותר.

למה כתב מכתב להקל

י. מה שמרן כתב מכתב בעד העירוב, כי היו הרבה אנשים ראי שמים, שהיו מטלטלים בשבת מכל מיני סיבות, טלטלו את המפתחות של הבית כדי שלא יבואו גנבים, ובסוף העיר יכולות לבוא חיות. וכן טלטלו את המטפחת, כי פעם לא היה טישון, וברב פעלים ח"ב (סי' מה) כתב שזה טלטול גמור, אלא אם כן היא מחוברת לבגד בקרסים או בתיק-תק (עיין יבי"א ח"ט חאו"ח סי' קח אות קמה, ובילקו"י סי' שא ס"ו). וכן היו הולכים עם כיפה בכיס, כי פחדו מאנטישמיות, שלא יבוא איזה כושי ויזיק להם.¹¹ ואם תגיד להם: רבותי, לא לטלטל את המפתחות! מי ישמע לך? הם מפחדים על הבית שלהם. כשמרן ביקר במקסיקו אמר למשה סבא ע"ה שהיה גביר גדול: ביום כיפור מחזיקים את נעלי הגומי ביד ובאים לבית הכנסת, ובכל השנה באים עם כיפה וממחטות בכיס, לא חסר לך כסף, תעשה תיבה גדולה כמו בכותל, ותשים שם נעליים של כיפור, כיפה ומטפחות, ותפרסם לפני כן שלא יבאו מהבית, כי יש פה הכל. מי שרוצה נעליים לכיפור יסע לשם... הוא מנע רבים מעוון, זכות הרבים תלויה בידו. מרן חשש שבאמריקה יש הרבה

שער מתהלך באשמו"ר (תהלים סח, כב), בלי כיפה, לקח אותנו למרפסת ואמר: תעשו מהר... בלי מניין. טוב שהסכימו לעשות ברית לבן, ב"ה הבג"ץ עדיין לא אסר, ואני לא נותן להם רעיונות... הייתי סדק וכך יכולתי לאכול ולשתות, וזה היה לשם שמים, כי רציתי לשכנע, וב"ה שכנעתי והפכתי חצי מהגוף הבוחר שיבחרו בתלמיד חכם. צריך לפעול שיהיו רבנים טובים.

בארץ יש עירוב כמעט כל המושבים, היום בבוקר סיפר לי מיישהו, שבאיזה מושב היה עירוב בעבר ונקרע, ולא היה מי שידאג לזה, כי לא בכל המושבים יש רבנים, וחבל, יש אברכים בירושלים בגיל ארבעים וחמישים שמתבזבזים בכלל, שילכו למושבים בצפון ובדרום, ידברו עם עסקנים שייסדרו להם, ויזכו את הרבים. השבוע היה רב קהילה שמינו אותו, וכשבדק את העירוב נבהל, ראה שהעירוב פסול, והשבוע הוא הביא מומחים שיטפלו בעירוב. לא עושים עירוב לבד, צריך לקחת מומחים. סיפרו לי בצבא שעשו עירוב באיזה מקום, וקצין אחד אמר לרב: למה אתה עולה על הסולם? עושים עירוב. אמר לו: תשמע, יש לי רעיון, אני אתן הוראה, שבשבוע הבא יחפרו ויעשו עירוב למטה ברצפה... ה' ירחם, איזה עמי ארצות... צריך שיהיה עירוב בכל מושב ובכל עיר, וזו אחריות ציבורית.

¹¹ לפני ארבעים שנה הייתי בסן פאולו בברזיל, ואחרי התפלה היו לומדים חק לישראל, חתנו של רב הקהילה שהוא תלמיד חכם, היה לומד אתם יחד, וראיתי איך מסביר להם יפה. אחר כך נסעתי באיזה מקום, ואני רואה את התלמיד חכם הזה הולך ברחוב בלי כיפה. אמרתי, זה נותן שיעורים... אבל פחד מאנטישמיות. פעם היינו עם מרן בברזיל, הלכנו לבית שבת, ועבר רכב עם נערים שעשו רעש, ומיד השומרי ראש רצו למרן, שלא יקרה משהו. יש שם אנטישמיות.

בעלי בתים שלא כולם חזקים¹², ואם לא יעשו עירוב אנשים ימשיכו להיכשל, ולכן הסכים על העירוב שעשו, וכתב שהוא כדי "למנוע מכשול". אבל אדם שלא נכשל, אין הכי נמי לא יסמוך על העירוב. מרן כשהיה מגיע לשם, לא היה סומך על העירוב. היו רבנים ספרדים שהסתמכו על הרב פיינשטיין (אג"מ ח"א סי' קלח, קלט, וח"ד סי' פז-פט) - שהוא המרא דאתרא של אמריקה - שהורה שלא לעשות עירוב. אבל כיון שהמכשול מצוי, כשעשו עירוב בכמה קהילות מצרפת וממקסיקו ועוד, והיו צריכים גיבוי, כתבתי להם גיבוי "למנוע מכשול".

פתירה בשלחן ערוך

יא. מרן זצ"ל החמיר ולא טלטל גם בארץ, אפילו שיש עירוב טוב, למה? כי יש מחלוקת בדעת מרן השלחן ערוך מה נחשב רשות הרבים, בסימן שמ"ה סעיף ז' כתב בסתם שרחובות הרחבים ט"ז אמה הם רשות הרבים גמורה, וביש כתב שצריך ששים ריבוא איש. וסתם ויש הלכה כסתם¹³. מצד שני, בסימן ש"ג סעיף י"ח לגבי נשים שיוצאות עם תכשיטים ויש לחוש שתצאנה להראות לחברה שלה, קיבלתי לכבוד יום הנישואין טבעת זהב או יהלום... ותוציא ותטלטל ברשות הרבים, כתב, דהשתא הרחובות שלנו הם כרמלית, לא רשות הרבים, ואפילו שהם רחבים ט"ז אמה, כי לא בוקעים בהם ששים ריבוא איש בכל יום. והאחרונים דנו מה העיקר להלכה, מהר"י פראג¹⁴ (סי' נט) - היה אב"ד אלכסנדריא שבמצרים לפני כ- 280 שנה - כותב, העיקר שיש היום רשות הרבים דאורייתא, וכמבואר בסימן שמ"ה, ולדבריו עירוב חוט לא יועיל.

מחלוקת ראשונים

יב. וכן דעת כמה ראשונים להחמיר, מזה הר"ף (מהר"י פראג' שם), הרמב"ם (ר"פ יד מהל' שבת, פ"ה מה' עירובין ה"ט), הרמב"ן והרשב"א, הביאם הרב המגיד (ר"פ יד מהל' שבת), המאירי והר"ן (ר"פ במה אשה), שרחוב שיש בו ט"ז אמה, זהו רשות

¹² היום יש שם חיזוק גדול, אם תשוו את היום למה שהיה באמריקה לפני שישים שנה, זה 'צווי דינים'... אני זוכר שבשבת בקריאת התורה, היה צריך להפסיק לקרוא, ולהעיר לאנשים שיהיו בשקט, כי מרוב שהיו מדברים בקול רם לא שמעו את הקורא. ואיפה היו שיעורי תורה, מיד אחרי התפלה סוגרים את הבית כנסת. אבל היום ב"ה המצב השתנה, הרבה בזכות הרב רפול שעשה שם מהפך. אחרי ערבית של ליל שבת נשארים מאות אנשים, והרב שלהם הרב מאיר ידיד נותן להם שיעור בפרשת השבוע באנגלית, והציבור נהנה ממנו ודבוק אליו. הוא תלמיד של הרב אביגדור מילר שהיה בעל מחשבה גדול וחיבר ספר על השואה. ובלי שבת במקום למהר לבית לקדש, יושבים לשמוע שיעור, ואף בשלחן ערוך (סי' רעא ס"א) כתוב שימחר לעשות קידוש ולאכול, זה באופן רגיל, אבל צריך שיקול דעת, שאם הוא לא יעשה כך הם לא יחזרו. וכן יש שם שיעורים בדף היומי ובהלכה יומית. לפני חמש עשרה שנה הייתי בברוקלין, וכל הקהילה נסעו לסיום הש"ס העולמי במנהטן, יש שם אולם גדול שמכיל מאה אלף מקומות, ארוך כאורך הגלות, ונסענו לשם, וראיתי הרבה בעלי בתים שמסיימים את הש"ס, יש אחד שסיים פעמיים ויש אחד שסיים שלש פעמים, ואלו בעלי בתים שעובדים כל היום, ולפעמים הם לומדים תורה יותר ממה שלומדים בארץ. המצב שם השתנה בזכות הרבנים שם שהרימו את קרן הציבור הרחב.

¹³ יש בחורים שלמדו בשיבות, מתחתנים והולכים לכולל, והקב"ה נתן להם שכל שהולכים לכולל הלכה. אבל לא למדו כללי הוראה, ושואלים האם לחוש ליש, וכן לסמוך על היש, או לא? בספר עין יצחק יש כללים, חשוב שאברכים ילמדו, ושם (ח"ג עמ' תסד) כתבנו שהלכה כסתם לגמרי, והבאנו הרבה ראיות, ודלא כחכם בן ציון. הוא היה איש אמת מגדולי הדור שלנו, ואילו היה רואה אותן היה חוזר בו. החיד"א בברכי יוסף (או"ח בשו"י ברכה סי' סא סק"ב) כתב שמרן הבית יוסף אמר בעצמו, שכאשר כתב סתם ויש התכוין לפסוק כהסתם. ואם היה צריך לחוש ליש אומרים, וכי מרן הכשיל אותנו? אלא הלכה כסתם לגמרי.

¹⁴ כשלמדתי בשיבות הייתי משמיע לחברים האשכנזים מה שמרן דיבר בפנית ההלכה ברדיו מורשת, כבר אז היה מדבר בהלכה בכל יום ששי, כעשרים דקות. והיו הרב אברמסקי והרב אוריב ועוד מקשיבים קבוע. והייתי משמיע לחברים, כך כתב רבי חיים פלאג'י, רבי יעקב פראג'י, רבי עבדאללה סומך. והם היו צוחקים עלי, מה השמות האלו, מי זה רבי עבדאללה סומך, מלך ירדן?... זה רבו של הבן איש חי!

הרבים דאורייתא. ויש אומרים שאם לא עוברים ששים ריבוא איש בכל יום, זה דרבנן ולא דאורייתא, וכן דעת בה"ג (אספמא עמוד 131, הובא בתוס' עירובין ו.), רש"י (עירובין ו. ד"ה רה"ל, נט. ד"ה עיר של יחיד), תוס' (שבת ו. סד: ועירובין ו. ד"ה כיצד), הרא"ש (פ"ק דעירובין). הביאור הלכה (סי' שמה ד"ה שאין) כתב על זה כל כך יפה¹⁵, הביא הרבה ראשונים, וכתב להחמיר שלא מועיל חוט. אבל כיום מן הדין סומכים על העירוב, בצירוף כמה צירופים.

צירופים להקל

יג. הגאון החזון איש¹⁶ (סי' קו אות ה והלאה) כתב, שבזמננו השווקים והרחובות היו מפולשים מעבר לעבר, אבל היום שאין לנו רחובות מפולשים מעבר לעבר כמו שהיה בדגלי מדבר, וכגון רחוב יפו בירושלים, ורחוב אלנבי או דזינוג בת"א, שבסוף הרחוב ממשיך לצד ימין או לצד שמאל, ולכן אין רשות הרבים דאורייתא. כך חידש החזון איש, וביביע אומר (ח"ט חא"ח סי' לג אות ו) מצא סימוכין לדבריו מהריטב"א (שבת ו. עירובין ו.), ועוד, שיש סברא של הבית אפרים (סי' כו) - היה לפני כמאותים וחמישים שנה - שכאשר נוסעים במכוניות או בעגלות ולא ברגל כדגלי מדבר, גם אם עוברים שם ששים ריבוא, אין זה רשות הרבים אלא כרמלית. ומאחר שיש בזה סתירה במרן השלחן ערוך, מן הדין יש צירופים שאפשר לסמוך עליהם.

בסיכום

יד. לכן במקומות שיש עירוב, נוהגים לעשות תשליך ביום הראשון של ראש השנה שחל בשבת, וזרזים מקדימים למצוות. וגם מי שמחמיר כמו מרן שהחמיר ולא סמך על העירוב, יכול לתת לילד קטן פחות מגיל בר מצוה שייקח את הסידורים. ואם נרדם - איך ישן בראש השנה?!... - ולא עשה תשליך ביום הראשון, יעשה ביום השני. אבל במקומות שאין עירוב כגון בחול, יש חשש שיוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים ויטלטלו, ויעשו את התשליך ביום השני.

¹⁵ מישוהו אמר לי שלרב משנה ברורה לא היה הרבה ספרים, אני לא יודע מאיפה המציא את זה, תראו כמה ראשונים ופוסקים מביא.

¹⁶ החזון איש היה גברא רבה, ולמרות שמרן זצ"ל חולק עליו, אל תחשבו שלא ידע מיהו החזון איש, שהיה גאון עולם, אבל לפעמים חלק עליו בהלכה, ונקט כדעת מרן הבית יוסף, שגם הוא היה גאון עולם... אבל ידע מיהו החזון איש.

החזון איש היה פאר הדור והדרו, ומסר את נפשו בהנהגה, הנהיג את העם בארץ ישראל בשנות הקמת המדינה, שהיו פה הרבה מאבקים, איך נאבק על גיוס הבנות. היום לא מדברים על זה, כאילו הותרה הרצועה, אדם נוסע בכביש ורואה חייל וחיילת, תשימו שני חיילים! אבל עושים כך. והיה אומר שזה יהרג ואל יעבור. וגם שירות לאומי אסור. החזון איש לקח ללב, ונפטר מצער על גיוס הבנות. מרן זצ"ל נפטר מצער על גיוס בחורי הישיבות, אז היתה הממשלה של לפיד, והתחילו לפגוע בלומדי התורה, ולמרן היה צער גדול, מי יודע אם לא קירב את מיתתו. עד כדי כך. כי זה הנשמה שלנו, אבל אין להם שכל, הם לא יודעים כמה לימוד התורה עוזר לעם ישראל.

טראו, בצבא של דוד המלך היו חיילים יראי שמים, ומי שרק דיבר בין ישתבח ליוצר, לא היה נלחם, שמא יגרום החטא ויהרג במלחמה, למרות שזה חטא קל, לא היו עוברים אפילו על חטא כזה. זאת אומרת שהיו צדיקים, ואפילו הכי כשדוד המלך יצא למלחמה, קיים "אלף למטה אלף למטה" (במדבר לא, ד), כנגד כל אלף חיילים שיוצאים להילחם, החזיק אלף בחורי ישיבות שילמדו תורה ויקראו תהילים, נתן להם תקציבים, מעונות יום וכו', רק תשמרו על עם ישראל! אדם שלומד תורה שומר על עם ישראל, על החיילים, ובזכות לימוד התורה יש לנו ניסים ונפלאות. באים חיילים ומספרים לי. גם היום נתתי שיעור לחיילים, ומספרים לנו על ניסים ונפלאות, איך זה קורה? כי יש כאלה שלומדים תורה בשבילכם, והתורה אגוני מגאון ואצול מצל"א (פוטו כא). אילו היו יודעים מכך ראשי השלטון, היו מעטרים את לומדי התורה בזהובים, מכפילים את התקציבים, ולא עושים גזרות. וכמו שאמר דוד המלך (תהלים קכב, ב) "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים", מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה (מכות י). אבל לצערנו יש אנשים אפיקורסים שלא מאמינים בדברי חז"ל. צריך להאמין שלימוד התורה מגן על עם ישראל.